Cristina Raluca SICOE
(Universitatea de Vest din Timişoara)

Specificul lexico-semantic al împrumuturilor sârbești din subdialectul bănățean

Abstract: (**Lexical-semantic specificity of the Serbian loans in Banat subdialects).** While studying the vocabulary of a language one of the most important chapters is the analysis of the loans, which are nothing else but the result of contacts between the language studied and other languages. Contacts between two or more languages have the effect of an interpenetration of languages manifests itself mainly in vocabulary, enriching it and adapting it to the needs of each society, contributing to its modernization, playing a very important role in the evolution of language. In the present study we will do the analysis of several Serbian loans identified in several works of the dialectal literature, by grouping them based on lexical fields to which they belong. Classification of loans interest for assessing the lexical-semantic specifics of the Serbian loans in the subdialects from Banat and to establish their place and role in its lexical system. The distribution of Serbian loans in thematic groups aims to contribute to a certain extent in establishing their place and role in the lexical system of subdialects from Banat, but also to help us realize the nature of the relationship that existed at one time between speakers of the two idioms, depending on the lexical field where loans were made.

Keywords: semantic fields, lexical gap, loans out of necessity, bilingualism, dialectal literature

Rezumat: În studiul lexicului unei limbi un capitol important îl reprezintă analiza împrumuturilor din limba respectivă, care nu sunt altceva decât rezultatul contactelor dintre limba studiată cu alte limbi. Contactele dintre două sau mai multe limbi au ca efect o interpenetrare a limbilor care se manifestă cu precădere în domeniul vocabularului, îmbogățindu-l și adaptându-l la necesitățile fiecărei societăți, contribuind la modernizarea acestuia, jucând un rol foarte important în evoluția lingvistică. În lucrarea de față vom face analiza efectivă a câtorva sârbisme identificate în câteva opere de literatură dialectală, prin gruparea acestora în funcție de câmpurile lexicale din care fac parte. Clasificarea împrumuturilor prezintă interes pentru aprecierea specificului lexico-semantic al împrumuturilor sârbești din subdialectul bănățean, precum și pentru stabilirea locului și rolului lor în sistemul lexical al acestuia. Repartizarea împrumuturilor sârbești pe grupe tematice are scopul de a contribui într-o anumită măsură la stabilirea locului și rolului lor în sistemul lexical al subdialectului bănățean, dar și pentru a ne ajuta să ne dăm seama de natura raporturilor care au existat la un moment dat între vorbitorii celor două idiomuri, în funcție de domeniile în care s-au făcut împrumuturile.

Cuvinte cheie: câmpuri semantice, lacună lexicală, împrumuturi din necesitate, bilingvism, literatură dialectală.

Limba este ca un ecou al evenimentelor istorice, politice, sociale, culturale, aceasta îmbogățindu-se mereu pentru a putea ține pasul cu ritmul alert în care se dezvoltă societatea.

Lexicul unei limbi este cel care înregistrează în primul rând, schimbările care intervin în societate. În acesta se oglindește stadiul de dezvoltare socială a unui popor, fiind deci exponentul gradului de civilizație, de cultură al poporului respectiv.

BDD-A26654 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:22 UTC)

De asemenea, în lexic sunt înregistrate stadiile anterioare, etapele prin care a trecut o societate în evoluția ei, fiind un muzeu viu în continuă schimbare.

În interiorul lexicului, viața cuvintelor este în continuă mișcare și transformare. Unele cuvinte dispar, inutilitatea lor fiind determinată de dispariția obiectelor pe care le denumeau. Alte cuvinte își modifică sensul, sau sunt înlocuite cu termeni noi.

În studiul lexicului unei limbi un capitol important îl reprezintă analiza împrumuturilor din limba respectivă, care nu sunt altceva decât rezultatul contactelor dintre limba studiată cu alte limbi. Contactele dintre două sau mai multe limbi au ca efect o interpenetrare a limbilor care se manifestă cu precădere în domeniul vocabularului, îmbogățindu-l și adaptându-l la necesitățile fiecărei societăți, contribuind la modernizarea acestuia, jucând un rol foarte important în evoluția lingvistică. Contactul între limbi a existat din toate timpurile și se regăsește în toate regiunile globului, motiv pentru care încă „nu s-a putut constata existența unei limbi complet izolate, fără contact cu limbile vecine" (Sala 1997, 9). M. Sala identifică două tipuri de contacte: *contactul direct*, care are loc pe același teritoriu prin amestecul populației și prin conviețuire de natură variată, și *contactul indirect*, care are loc pe teritorii diferite prin intermediul relațiilor culturale, economice și politice (Sala 1997, 31). Ambele tipuri de contacte pot fi stimulate sau dimpotrivă încetinite de diferiți factori de diverse naturi: lingvistice, extralingvistice, structurale.

În cazul contactului direct, în această categorie încadrându-se și relația dintre limba sârbă și limba română pe teritoriul Banatului, avem de-a face cu apariția unui stadiu de bilingvism, considerându-se că rezultatele contactelor directe dintre două sau mai multe limbi sunt mai importante decât cele apărute în urma contactelor indirecte (vezi Sala 1997, 32). Bilingvismul reprezintă unul dintre procesele esențiale care determină fenomenele de interferență. Acesta apare atunci când „două sau mai multe limbi sunt folosite alternativ de aceeași persoană" (Weinreich apud Sala 1997, 32). În cadrul acestuia apar așa-numitele interferențe care nu sunt altceva decât niște abateri de la normele ambelor limbi, mai precis introducerea în vorbire a unor elemente ce aparțin uneia dintre limbi în cealaltă, fenomene care cu timpul se fixează în limbă, devenind parte integrantă din aceasta. În cadrul procesului de bilingvism statutul limbilor nu este același. Superioritatea uneia sau alteia dintre limbi este stabilită în general de factori extralingvistici precum superioritatea culturală, politică, economică sau numerică, dar și de valoarea socială, de capacitatea acestora de a fi folosite ca mijloc de comunicare. Prestigiul unei limbi nu reprezintă condiția esențială pentru realizarea împrumutului, în primul rând pentru că trebuie să existe o afinitate, o asemănare între limbile între care se realizează împrumutul. În acest sens R. Jakobson a formulat teoria conform căreia „o limbă acceptă elementele de structură străină numai atunci când acestea corespund propriilor sale tendințe de evoluție" (Jakobson apud Sala, 1997, 37). În același timp se consideră că „două limbi înrudite genetic sau cu structuri foarte apropiate se influențează reciproc

BDD-A26654 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:22 UTC)

mai puternic decât două limbi neînrudite genetic sau tipologic" (Jakobson apud Sala, 1997, 37) (din acest motiv un împrumut din limba chineză de exemplu ar pătrunde foarte greu în limba română). Pe de altă parte împrumutul se poate face şi dintr-o limbă socotită inferioară, într-o limbă care se bucură de un anumit prestigiu.

În cazul nostru, privind comparativ limba sârbilor veniţi în Banat şi limba română vorbită în acest teritoriu, putem spune că limba română se bucură de poziţia de superioritate datorită faptului că românii erau majoritari, sârbii fiind cei care, datorită unor circumstanţe istorice, s-au aşezat în spaţiul românesc. Şi cu toate acestea, în limba românilor din Banat au pătruns un număr însemnat de cuvinte de origine sârbă, în domenii foarte variate.

Lingviştii încearcă de multă vreme să stabilească împrejurările care determină împrumutul. O părere unanim acceptată este că factorii care determină şi stimulează împrumuturile sunt în general de natură extralingvistică. Bilingvismul este unul din principalii factori care favorizează apariţia împrumutului, datorită faptului că în anumite situaţii vorbitorul nu mai face diferenţa clară între cele două limbi şi se ajunge astfel la crearea unor forme mixte de exprimare. Studiile de sociolingvistică consideră că numărul mare de fenomene de interferenţă ce apar în procesul de bilingvism se datorează „imposibilităţii vorbitorilor de a menţine separaţia între roluri" (Ruxăndoiu, Chiţoran 1975, 24). În ceea ce priveşte Banatul putem afirma că alături de fenomenul de bilingvism un alt factor care a influenţat împrumutul a fost plurilingvismul. Deşi din punct de vedere sociolingvistic sunt două noţiuni diferite, cele două fenomene nu pot fi deplin explicate şi înţelese decât în funcţie de factorii sociali, ambele fenomene fiind într-o strânsă legătură cu anumite condiţii istorico-politice, cu structura socială a comunităţii în care apar, dar şi cu gradul ei de dezvoltare culturală (Ruxăndoiu, Chiţoran 1975, 25). Pentru regiunea Banatului ambele fenomene reprezintă o caracteristică definitorie a regiunii fiind rezultatul unei convieţuiri îndelungate între vorbitorii celor două limbi (limba română şi limba sârbă).

În general împrumutul reprezintă răspunsul la necesitatea obiectivă a vorbitorilor de exprimare a unor realităţi noi cu care intră în contact. Astfel elementele lexicale noi introduc în vocabular noţiuni noi, inexistente anterior, sau intră în relaţie de sinonimie cu unităţile lexicale deja existente în limbă. Există şi numeroase cazuri în care sub influenţa unui împrumut un termen primeşte valenţe semantice noi. Dar necesitatea nu este singura condiţie necesară pentru ca un cuvânt nou să pătrundă într-o limbă. Valkhoff vorbeşte despre „împrumuturile din comoditate", care au la bază motive afective, şi „împrumuturile din necesitate" care se produc când limba receptoare nu are termeni echivalenţi cu cei din limba de bază. Autorul menţionează că cele din prima categorie pot proveni şi din limbi cu un statut inferior (Valkhoff apud Sala 1997, 36).

După părerea lui M. Sala fenomenul de interferenţă în vocabular apare atunci când vorbitorii identifică o „lacună lexicală", adică inexistenţa unei corespondenţe adecvate în cealaltă limbă. Prin împrumut se încearcă umplerea acestei lacune, care poate fi ori la nivelul ansamblului lexicului (absenţa unor cuvinte) ori la nivelul

BDD-A26654 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universităţii de Vest din Timişoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:22 UTC)

cuvântului (absența unor sensuri). Acesta poate fi unul din motivele pentru care în general când se împrumută un cuvânt se împrumută cu unul din sensurile sale nu cu toate sensurile pe care le are[1].

Și totuși, deși se pot trasa unele concluzii referitoare a împrejurările în care un cuvânt nou pătrunde într-o limbă, de fapt nu există o lege după care se împrumută un cuvânt. În această chestiune împărtășim părerea lui Hjelmslev care afirmă:

> „Il n'existe pas des critères généraux autres qu'intrinsèquement linguistiques pour la constatation des emprunts.... On n'emprunte pas seulement un mot seulement parce que la chose qu'il désigne n'a pas de désignation autochtone. On emprunte par esprit d'imitation, et les emprunts sont soumis à tous les caprices de la mode. On emprunte parce que le mot étranger est plus distingué ou plus joli ou plus amusant ou plus intéressant, et seul l'arbitraire décide – aucun calcul ne peut le prévoir – ce qui est trouvé distingué, joli, amusant et intéressant"[2].

După cum putem observa, studiul împrumuturilor dintr-o limbă este foarte important pentru înțelegerea culturii și istoriei unei societăți. Atunci când dovezile istorice sunt insuficiente, limba poate servi drept document istoric, ajutând astfel la dezlegarea misterelor istoriei. Așa cum afirmă M. Butan „la langue et la culture sont inséparables. Les termes d'une nouvelle culture seront empreuntés aux langues qui sont porteuses de cette culture"[3].

De-a lungul timpului lingviștii au încercat să identifice împrejurările culturale și cauzele psihologice care favorizează inovațiile lexicale, semantice, precum și care sunt mediile sociale în care aceste schimbări în limbă au apărut. În cazul subdialectului bănățean împrejurările istorice și culturale sunt binecunoscute, rămânând factorul uman ale cărui comportamente lingvistice sunt greu de decelat. Comportamentul lingvistic al unor persoane și motivele pentru care aceștia preiau un cuvânt dintr-o altă limbă poate fi încadrat în anumite tipare, pe baza unor recurențe, dar considerăm că în acest caz doza de subiectivitate este mult prea mare pentru a trasa niște concluzii definitive.

Spre deosebire de alte influențe străine care au afectat limba română în tot ansamblul ei, precum influența franceză de exemplu, când vorbim despre influența limbii sârbe asupra subdialectului bănățean, este evident că această influență se rezumă numai la un anumit teritoriu și numai la una din diviziunile teritoriale ale

[1] M. Sala dezbate pe larg în volumul său *Limbi în contact* fenomenele ce apar în urma contactului lingvistic și cauzele care determină aceste fenomene, p. 233 *passim*.

[2] „Nu există criterii generale altele decât cele intrinsec lingvistice pentru justificarea împrumuturilor… Nu împrumutăm un cuvânt doar pentru că obiectul pe care îl desemnează nu are un corespondent autohton. Împrumutăm dintr-un spirit de imitație, iar împrumuturile sunt supuse tuturor capriciilor modei. Împrumutăm deoarece cuvântul străin este mai rafinat sau mai drăguț sau mai amuzant sau mai interesant, și doar arbitrariul decide – niciun calcul nu poate să prevadă – ceea ce este considerat rafinat, drăguț, amuzant". [tr. n.], Hjelmslev apud M. Sala, *Limbi în contact,* p. 238.

[3] „limba și cultura sunt inseparabile. Cuvintele unei culturi noi sunt împrumutate în limbile care sunt purtătoare ale acelei culturi". [tr.n.] din M. Butan, *Interférences lexicales. Réactions du roumain à l'influence de la langue et de la culture françaises*, Timișoara, Editura Amphora, 1997, p. 102.

BDD-A26654 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:22 UTC)

limbii române. Din această cauză nu putem diferenția aceste împrumuturi în funcție de locul pe care acestea îl ocupă în cadrul limbii române, deoarece este de la sine înțeles că acestea nu fac parte din fondul principal al limbii române, doar puține dintre ele având privilegiul de a fi cunoscute de vorbitori din alte regiuni decât cele în care se vorbește subdialectul bănățean.

Aducând analiza la scară redusă, putem vorbi despre locul acestora în cadrul subdialectului bănățean. În mod cert unele sunt folosite mai mult decât altele, deosebirile variind de la o localitate la alta, și chiar în interiorul unei localități, de la un vorbitor la altul; unele cuvinte deși sunt vii în graiuri, sunt cunoscute numai de generația vârstnică, tinerii necunoscându-le sau cunoscându-le foarte vag sensul lor; altele circulă numai într-un anumit cerc de oameni care au aceeași ocupație sau la persoanele de același sex.

Frecvența cu care anumite cuvinte apar în literatura pe care am studiat-o, poate fi un indiciu important referitor la locul pe care îl ocupă acestea în graiurile din Banat. Deși nu ne-am propus să facem o inventariere a numărului aparițiilor împrumuturilor în operele studiate, ci doar le-am consemnat, chiar dacă acestea au apărut o singură dată sau de mai multe ori pe parcursul cercetării noastre, nu am putut să nu observăm faptul că unele cuvinte au apărut aproape în toate operele studiate și de mai multe ori în aceeași operă, iar pentru altele am înregistrat o singură apariție, într-o singură operă. Din punctul nostru de vedere numeroasele apariții ale unui termen este un semn cert al faptului că este foarte viu în limbă, făcând parte din *nucleul lexical*[4] al graiului respectiv, în timp ce o apariție izolată a unui termen poate fi doar o modalitate de realizare a expresivității, de evocare a unor aspecte istorice, sau o altă explicație ar putea fi folosirea acestuia numai într-un anumit grai, sau într-o localitate, fiind necunoscut în restul graiurilor din Banat. Mulți dintre acești termeni, cu apariții singulare, sunt probabil cuvinte necunoscute de marea majoritate a vorbitorilor, făcând parte dintr-un fond pasiv. Scriitorii dialectali folosesc aceste cuvinte conștienți fiind de inevitabila lor dispariție, oferindu-le prin operele lor o salvare, păstrând prin acestea dovada existenței lor. Un exemplu în acest sens ar fi termenul *brenta* având sensurile „coș de nuiele care se poartă pe spate pentru a transporta greutăți mici", „coș din fâșii subțiri de lemn moale de tei sau din scoarță, cam cât o straiță, în care femeile plecate la drumuri mai lungi, să-și poată lua cu ele copii măricei de la un an până la trei ani". Termenul a fost înregistrat în volumul *Amintiri despre ţărani* al lui I. M. Almăjan, apariția sa singulară fiind explicabilă având în vedere faptul că denumește un obiect care datorită evoluției societății și a progreselor tehnologiei, nu mai este folosit, fiind înlocuit cu alte obiecte mult mai evoluate din punct de vedere tehnic. Astfel putem considera că autorul a folosit acest termen pentru evocarea unor vremuri trecute și în același timp pentru a-i marca existența.

[4] M. Sala folosește conceptul de *nucleu lexical* în volumul *Limbi în contact*, p. 264.

BDD-A26654 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:22 UTC)

În paragrafele următoare vom face analiza efectivă a sârbismelor identificate în operele studiate, prin gruparea acestora în funcție de câmpurile lexicale din care fac parte. Clasificarea împrumuturilor prezintă interes pentru aprecierea specificului lexico-semantic al împrumuturilor sârbești din subdialectul bănățean, precum și pentru stabilirea locului și rolului lor în sistemul lexical al acestuia.

Înțelegem prin câmp lexical „un subansamblu subordonat ansamblului lexical al unei limbi (în cazul nostru subdialectul bănățean) interpretat ca o paradigmă sau o sumă de paradigme lexico-semantice” (Bidu-Vrânceanu 2008, 17-18). Cuvintele dintr-o anumită limbă sunt grupate în câmpuri lexico-semantice (semantice, sau lexicale) în funcție de relațiile semantice care se stabilesc între ele, pe baza apropierii obiectelor din realitate pe care le denumesc. Câmpul semantic cuprinde deci, toate cuvintele care aparțin aceluiași domeniu și care au trăsături de sens comune. Câmpul lexical nu poate fi alcătuit decât din aceleași părți de vorbire (Bahnaru 2013). Pe parcursul lucrării noastre pentru denumirea câmpului lexical vom mai folosi și sintagmele „arie lexicală” sau „grupă tematică”.

În opinia Angelei Bidu-Vrânceanu „câmpurile lexicale favorizează degajarea elementelor specifice unei anumite limbi la nivelul lexicalizării anumitor sensuri (...)” (Bidu-Vrânceanu 2008, 63), în condițiile în care autoarea consideră că „realitatea nu e altceva decât interpretarea culturală a lumii” (Bidu-Vrânceanu 2008, 63).

În ceea ce privește lucrarea noastră, repartizarea împrumuturilor sârbești pe grupe tematice are scopul de a contribui într-o anumită măsură la stabilirea locului și rolului lor în sistemul lexical al subdialectului bănățean, dar și pentru a ne ajuta să ne dăm seama de natura raporturilor care au existat la un moment dat între vorbitorii celor două idiomuri, în funcție de domeniile în care s-au făcut împrumuturile.

Termenii pe care i-am identificat pe parcursul cercetării noastre se încadrează într-o gamă variată de arii tematice dintre care le vom aminti pe cele mai semnificative:

Gospodăria țărănească

Ținând cont de numărul termenilor din această categorie putem afirma că este una din cele mai importante grupe tematice. Numărul mare de cuvinte referitoare la viața casnică țărănească este un indiciu important asupra modului de viață al sârbilor cu care românii din Banat au intrat în contact.

Un important număr de cuvinte fac referire la terminologia casei, referindu-se fie la diferite încăperi ale locuinței precum: *cuină* „bucătărie”, *odaie* „cameră, încăpere”, *podrum* „beci, pivniță”, *clet* „grajd, sufragerie, cămăruță, cămară”; fie la împrejurimile casei și la anumite construcții specifice caselor tradiționale țărănești. Astfel pentru a denumi curtea în graiurile bănățene există doi termeni de origine sârbească: *avlíe* „ogradă, bătătură” și *vóreț* „curte, ogradă, strungă”; un număr însemnat de termeni fac referire la anumite dependințe: *cotárcă* „coșar pentru porumb, hambar, coș de nuiele”, *cócină* „coteț pentru porci”, *štálog* „grajd, staul”, *bicărie* „grajdul, staulul taurului comunal”, *obor* „țarc de vite”,*treám* „staul”, „clădire anexă folosită printre altele și ca

BDD-A26654 © 2017 „Jozsef Attila” Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:22 UTC)

magazie de alimente", „cămară", *bunár* „puț". Dintre mijloacele de transport tradiționale de origine sârbească este *cocíe* „trăsură, caleașcă", împreună cu denumirea unei părți componente tot de proveniență sârbă, *năplaț* „obadă (la roată)".

Un caz interesant ni se pare cel al lui *ocnă* care prezintă un *semantism regional*[5], cel de „gură a podului", „deschizătură în acoperișul podului șurii", „fereastră". Este evident că în acest caz avem de-a face cu un împrumut de sens, având în vedere că în limba română termenul există cu alte semnificații, și anume cele de **„**salină", „mină", „închisoare", în Banat, sub influența limbii sârbe, termenul a primit o nouă semnificație.

De origine sârbă sunt și un număr mare de termeni care denumesc obiecte de uz casnic. Din această categorie un număr mare de cuvinte se referă la diferite obiecte de depozitat precum: *acóv* „butoi de mărime mijlocie", *bădană* „butoi, cadă sau cazan mare, mai lat la fund decât la gură, în care se prepară vin sau rachiu", *buriu* „butoi de țuică, ploscă mare", *cănată* „vas, găleată de metal"**,** *cârceág* „ulcior de pământ", *cart* „cofă, doniță, șiștar", *ciup* „vas pentru păstrat diferite alimente", *cófă* „strachină, blid, găleată de lemn. Existența unui număr destul de mare de termeni care denumesc acest tip de obiecte poate fi un indiciu al unor inovații tehnice, probabil chiar al existenței unei adevărate tradiții în confecționarea acestor obiecte.

Există de asemenea împrumuturi care denumesc diferite obiecte folosite în casă, această categorie fiind și cea mai numeroasă: *bocal* „pahar, cupă", *bravă* „broască a ușii", *brentă* „coș de nuiele care se poartă pe spate pentru a transporta greutăți mici", *calpac* „capac (la cazan)", *cipsă* **„**piatră acră, alaun", *clup* „laviță, cu spătar; bancă de grădină", *cocáie* „lemn strâmb cu care ciobanii atârnă căldarea cu mămăligă; cujbă", *cotăríță* „coș, paner, cotarcă", *letcă* „mosor, depănătoare", *motcă* „jurubiță sau scul de tort", *orman* „dulap, lada a miresei", *paclă* „pachet", *peșchir* „prosop, ștergar, șervet", *poneávă* „preș, pătură (de lână, de cânepă)", *procoviță* „procov, învelitoare, cergă", *postavă* **„**albie, covată", *răstalniță* „scândură formând marginea patului", *rudă* „par, prăjină, prepeleac, oiște, proțap", *săgeac* „pirostrii", *șcătulă* „cutie (de chibrituri), cutie mică de lemn sau de carton pentru lucruri mărunte", *șol* „ceașcă", *văiugă* „chirpici, cărămidă uscată la aer", *vătrái* „unealtă cu care se umblă în foc", *zarțale* „ochelari".

Faptul că există atât de mulți termeni de origine sârbă în această categorie, credem noi că relevă rolul important pe care îl îndeplinesc elementele lexicale de origine sârbă în sectorul vast al terminologiei tradiționale legată de cultura materială. Este greu de stabilit care dintre acești termeni au reprezentat inovații în momentul pătrunderii lor în graiurile bănățene, ceea ce este însă sigur este faptul că ei nu s-ar fi putut fixa în limbă decât în urma unui îndelungat proces de conviețuire pașnică între sârbii și românii de pe teritoriul Banatului. Credem că în cazul Banatului se aplică teza generală formulată de importanți lingviști precum L. V. Scerba, A. M. Selișcev și L. P. Iakubinski conform căreia „în condițiile unui bilingvism generalizat nu orice

[5] Sintagmă folosită de P. Zugun în *Lexicologia*, p. 195.

BDD-A26654 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:22 UTC)

termen împrumutat este un indiciu al noutății obiectului împrumutat" (Mihăilă 1960, 25), cu mențiunea că în Banat alături de bilingvism trebuie amintit plurilingvismul.

Regnul vegetal

Terminologia referitoare la regnul vegetal este destul de bine reprezentată prin câțiva termeni care fac referire în primul rând la plantele cultivate, la diferite tipuri de legume și fructe. Din această categorie amintim: *agúd* „dud", „măr", *alimună* „lămâie", *carfiol* „conopidă", *crumpir* „cartof", *lúbeniță* **„**pepene verde", *ludáie***,** „dovleac, bostan", *păsui* „fasole"**,** *polojniță* „butaș de viță de vie". Există și câteva denumiri de flori sau de copaci cu flori care au fost împrumutați din limba sârbă: *băgrín* „salcâm", *calapăr* „calomfir", *iorgovan* „liliac", *pup* „boboc de floare"; dar și câțiva termeni care se referă la anumite plante de camp și de pădure: *buiede* „buruiană", „iarba, buruiana de leac", *costravă* „mohor", *gorun* „varietate de stejar".

Referitor la termenii din această arie tematică considerăm că nu se poate spune că factorul care a determinat împrumutarea lor din limba sârbă ar fi fost noutatea. Cu siguranță plantele respective erau cunoscute de către românii bănățeni, de aceea presupunem că așa cum s-a întâmplat în cazul altor cuvinte și în acest caz împrumutul se datorează unui contact îndelungat sau datorită unei întrebuințări diferite a unei anumite plante în cultura sârbilor. De asemenea unii termeni au putut acoperi unele „lacune lexicale" existente în graiuri, în sensul că deși obiectul era cunoscut, probabil nu exista un termen specific pentru denumirea acestuia. Un astfel de exemplu ar putea fi termenul *gorun* care denumește o anumită „varietate de stejar", în limba română existând termenul generic de „stejar", românii bănățeni au împrumutat termenul pentru a denumi o anumită specie a acestei plante.

Alimente și băuturi

Se poate spune că împrumuturile din această categorie sunt printre cele mai ușor de preluat, datorită faptului că din toate timpurile s-a împrumutat din tradiția culinară a altor popoare. La baza unora dintre împrumuturi stă noutatea, în aceeași măsură în care altele au fost făcute doar din motive de expresivitate, sau din raționamente afective. L. H. Gray afirma „tout mot empreunté l'est pour une raison qui semble bonne et suffisante à l'emprunteur"[6], ceea ce înseamnă că nu întotdeauna există un raționament logic care să explice un împrumut. Referindu-se la termenii culinari împrumutați într-o anumită limbă L. Deroysusține că „à coup sûr, ils repondent bien moins à un besoin pratique qu'à un souci de rafinnement et à une recherche d'originalité"[7]. Împrumuturile identificate de noi din această categorie semantică sunt: *căigană* „ochiuri de ouă", *cafă*

[6] „orice cuvânt este împrumutat dintr-un motiv ce pare bun și suficient pentru persoana care face împrumutul" [tr.n.] din L. H. Gray apud L. Deroy, *L'emprunt linguistique*, document consultat online pe adresa http://books.openedition.org/pulg/678, în data de 19 ianuarie 2015, ora 15:15.

[7] „în mod sigur aceste împrumuturi răspund mai puțin unei nevoi practice și mai mult unei dorințe de rafinament și de obținere a originalității" [tr.n.] din L. Deroy, *op. cit.*

BDD-A26654 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:22 UTC)

„cafea”,*cómină* „tescovină, drojdie”, *cóțcă* „forma cubică sau pătrată”, „zahăr cubic”, *críșcă*,„bucată, felie de pâine”, *crofnă* „gogoașă”, *dușcă* „cantitate de băutură care se poate bea dintr-o singură înghițitură”, *jigăríță* „plămânii de vite cornute”, „măruntaiele din care se face drobul de miel”, *jimíșcă* „franzelă mică, pâinișoară”, *pecméz* „must de fructe”, „magiun; dulceață; marmeladă”, *perinci* „orez”, *rachie* „rachiu”, *slástă* „grăsime”, „mâncare de dulce”, *zăitín* „untdelemn”. La o analiză sumară a acestor împrumuturi credem că este destul de evident că unele împrumuturi precum *croſnă, jigăriță***,** sau *pecmez* pot fi indiciile unor noutăți culinare, în timp ce termeni precum *jimișcă, perinci* sau *zaitin* sunt doar împrumuturi din motive de expresivitate.

Meserii și unelte

Din punctul nostru de vedere împrumuturile care se referă la anumite meserii și unelte sunt printre cele mai importante pentru că atestă gradul de dezvoltare al unei societăți. Cuvintele din această categorie sunt supuse schimbării continue, deoarece odată cu dezvoltarea societății acestea pot dispărea sau își pot schimba funcțiile primind valori noi, de foarte multe ori îndepărtându-se foarte mult de sensul inițial. Unele din aceste împrumuturi au fost caracteristice unor orânduiri sociale care astăzi aparțin istoriei, altele și-au modificat sensul sau au întrebuințări metaforice putând fi astfel folosite și în prezent. Împrumuturile de acest tip pot avea la bază un anumit prestigiu social, al persoanei care practică o anumită meserie fapt care determină preluarea nomenclaturii. Românii bănățeni au împrumutat în limba lor din limba sârbă termeni precum: *casap* „măcelar”, *cováci* „fierar”, „potcovar”, *maistor* „meșter”, *naimnic* „salariat, angajat, mercenar”, *paore* „plugar, țăran”, *pecar* „brutar”, *pilar* „negustor ambulant de zarzavaturi și alte mărfuri comestibile”, *protă* „protopop”, *șăgârt* „ucenic, elev, discipol”, *samsar* „misit, mijlocitor, intermediar”, *șălboc* „post de santinelă”, *șumar* „pădurar”, *șuștăr* „cizmar”. Considerăm că niciunul dintre aceste cuvinte nu au reprezentat noutăți la momentul realizării împrumutului, ci au fost determinate așa cum spuneam de un anumit prestigiu social pe care îl aveau persoanele care practicau aceste meserii în cadrul comunității din care făceau parte. Doi dintre termeni (*samsar* și *șălboc)* au avut apariții singulare în operele pe care le-am studiat, aceștia făcând referire la anumite momente din istoria comună a românilor și sârbilor, fapt pentru care considerăm că autorii i-au folosit doar din motive de expresivitate, pentru evocarea unor momente din trecut.

Grade de rudenie, termeni de adresare și alte raporturi

G. Mihăilă consideră că acest tip de cuvinte pot trece dintr-o limbă în alta, în cazul în care populații de limbi diferite trăiesc timp îndelungat împreună și când cel puțin un număr de vorbitori sunt bilingvi (Mihăilă 1960, 120-121). Aceste împrumuturi sunt o dovadă în plus a relațiilor foarte strânse care au existat, și încă există între românii și sârbii din Banat, putem spune chiar că nu există altă grupă care

BDD-A26654 © 2017 „Jozsef Attila” Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:22 UTC)

să dovedească mai bine caracterul pașnic și trainic al relațiilor sociale îndelungi între cele două populații.

Din limba sârbă bănățenii au preluat cuvinte importante referitoare la membrii importanți ai familiei. Unele dintre acestea sunt cuvinte mai vechi în limbă fiind folosite pe un teritoriu mai vast precum: *maică* „mamă", *taică* „tată". Restul împrumuturilor denumesc membri apropiați ai familiei cum ar fi: *brat* **„**frate", *úică* „unchi", *uină* „mătușă", *ceică* „mătușă". Și pentru a denumi familia în ansamblul ei bănățenii au împrumutat termenul *gloátă* „familie". Pe lângă cuvintele referitoare la relațiile de rudenie am înregistrat și anumiți termeni de adresare: *baică* „moașă, femeie care moșește, moașă", *ceáce* „bade, nene, tete".

Trebuie să menționăm faptul că în limba populară numele de rudenie pot fi folosite adesea ca termeni de adresare, de foarte multe ori având anumite valori stilistice. De exemplu *uică* și *uină* sunt folosiți în foarte multe cazuri, în operele studiate, ca termeni de adresare, fără să desemneze în fapt o relație de rudenie.

În limba română principalii termeni care denumesc relațiile de rudenie sunt din limba latină făcând parte din fondul stabil al vocabularului. Alături de aceștia în graiurile din Banat au pătruns și anumiți termeni care intră în relații de sinonimie cu cei moșteniți, de foarte multe ori având valori concrete sau întrebuințări specifice în funcție de intențiile vorbitorului.

După cum afirmă și G. Mihăilă împrumuturile de acest fel sunt o dovadă a faptului că în astfel de cazuri nu avem de-a face cu simple împrumuturi, pătrunse în limbă o dată cu „obiectul", ci cu un proces mai complex de includere a cuvintelor „străine" alături de cele „proprii", cu eventuala înlocuire treptată a celor din urmă, datorită unor cauze diferite printre care expresivitatea joacă un rol important (Mihăilă 1960, 121). Pentru perioada actuală nu se mai pune problema înlocuirii termenilor moșteniți din latină cu cei de origine sârbă datorită faptului că limba literară câștigă tot mai mult teren în fața graiurilor, iar astfel de termeni sunt sortiți uitării. Tocmai de aceea literatura dialectală bănățeană devine un fel de „arca lui Noe" pentru aceste cuvinte. Existența acestor termeni în subdialectul bănățean nu fac decât să mai evidențieze o dată în plus natura relațiilor dintre români și sârbi.

Articole de îmbrăcăminte și încălțăminte

Când este vorba despre împrumuturile care se referă la anumite articole de îmbrăcăminte sau încălțăminte este greu de stabilit dacă inițial acestea au avut o utilitate practică, dacă au reprezentat o noutate, iar aceasta se datorează faptului că prin natura obiectelor pe care le denumesc, acești termeni fac parte din straturile mai puțin stabile ale vocabularului. Aceste obiecte se schimbă de la o epocă la alta, în funcție de felul cum se schimbă moda. Din această cauză, în limbă au loc în mod inevitabil preschimbări continue ale terminologiei în domeniu. În ceea ce privește studiul nostru, este posibil ca unele dintre împrumuturi să fi denumit obiecte noi, specifice sârbilor, dar în acest sens ar fi nevoie de studii de etnografie și istorice.

BDD-A26654 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:22 UTC)

Ceea ce putem observa este că termenii împrumutați din sârbă nu fac referire la articolele de îmbrăcăminte uzuale. De exemplu *clăbăț* denumește un anumit tip de „căciulă din blană de oaie”, *súcnă* un anumit tip de **„**fustă din stofă de lână”, *căpiță* „scufiță pentru copii”. În cazul lui *căpiță***,** cu sensul de „scufiță pentru copii”, trebuie să subliniem relația de omonimie în care intră cu românescul *căpiță* „grămadă conică de fân”, omonimia putând fi unul din motivele împrumutului.

Nojíță „șiret pentru legat opincile” și *opreg* „șorț, jupon, poale de costum popular” denumesc anumite părți ale costumului popular, care probabil inițial erau specifice portului tradițional al sârbilor. *Ches* „pungă țărănească în care se păstrau banii” și *oblanic* „suport făcut dintr-o bucată de pânză încolăcită, pe care femeile îl pun pe creștet când poartă greutăți pe cap” denumesc două accesorii care este foarte probabil să fi reprezentat noutăți în momentul împrumutului. Subdialectul bănățean a preluat din limba sârbă și doi termeni referitori la numele unor țesături: *pămúcă* „bumbac” și *sómot* „catifea”, *obadă* „marginea pălăriei”.

Părți ale corpului și boli

La fel ca și în cazul relațiilor de rudenie, termenii referitori la corpul omenesc majoritatea sunt moșteniți din limba latină și reprezintă unul dintre cele mai stabile straturi ale vocabularului. Din acest motiv considerăm că folosirea lor în graiuri este motivată de anumite efecte stilistice și expresive. Din această categorie am înregistrat în operele studiate următorii termeni: *bobric* „rinichi”, *cârcă* „spinare, spate”, *glavă* „cap”, *lopătiță* „spată, omoplat”, *slabină* **„**abdomen”.

În ceea ce privește denumirile diferitelor boli am înregistrat doi termeni: *cozace* „bube, vărsat, pojar”, *fras* „gastralgie infantilă”. În opinia lui G. Mihăilă numele diverselor boli în graiurile populare constituie un sector special în vocabuarul limbii române, acestea fiind adesea diferite în diverse regiuni datorită unor transferuri, specializări de sensuri sau împrumuturi din limbile învecinate (Mihăilă 1960,118). Privind cei doi termeni prin prisma exemplelor în care au fost înregistrați, se pare că aceștia au suferit evoluții de sens de sens în graiurile bănățene, după cum se poate observa în următoarele exemple în care apare termenul *fras*: *Fras! Nu știe nimic.* (Petniceanu 2005, 155) / *Venea în piața Iozefin, între coșuri, gara e aproape, azi o ceapă, mâine o ridichie, poimâine o legătură de pătrunjel, apoi o căpățână de țelină, și al meu cu cunoștințele lui în Calea Ferată, dar-ar frasu în ele să dea, a băgat-o vânzătoare la magazinul din Primăria Veche.* (Petniceanu 2005, 157)

Acțiuni

După grupa împrumuturilor referitoare la gospodăria tradițională, cea care cuprinde numele diferitor acțiuni este cea mai numeroasă. Acestea se referă la diferite activități gospodărești, la diferite stări psihice, la acțiuni concrete sau abstracte, precum si un număr destul de important de *verba dicendi.* Elementele lexicale denumind diferite tipuri de acțiuni pe care le-am identificat în literatura

BDD-A26654 © 2017 „Jozsef Attila” Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:22 UTC)

studiată sunt: *bărăbări* „a pune în rând, a așeza unul lângă altul”, „a fi de-o potrivă”, *buí* „a năvăli, a se repezi, a da buzna”, *chití* **„**a împodobi, a aranja”, *cârti* „a sfâșia, a face bucăți”, *cobi* „a prevesti ceva rău”, *cricí* **„**a însărcina, a recomanda”, *dârni* „a impinge înapoi”, „a se atinge de onoarea cuiva”, *dripi* „a bătători pământul, a strivi iarba, florile”, *divăni* **„**a se sfătui, a sta de vorbă”, *izda* „a se îmbolnăvi, a trăda, a denunța”, *oteși* „a calma, a liniști”, *posmândri* **„**a glumi; a flecări”, *prici* „a povesti”, *prispi* „a înhăța, a prinde”, *stăci* „a economisi, a agonisi”, *șușcăí* „a suspina”, *svidui* „a vindeca, a însănătoși”, *zăbuni* „a se ameți, a se sminti”, *zătri* „a face să întârzie”, *zgodi* „a ghici, a nimeri”, *zogoni* „a alunga, a goni, a izgoni”.

Considerăm că în cazul acestei categorii preluarea unui cuvânt dintr-o altă limbă s-a făcut fie din cauze afective, fie din motive de expresivitate, sau chiar simpla noutatea a cuvântului a determinat împrumutul. Nefiind vorba despre denumirea unor obiecte, credem că inovația în acest caz nu poate fi luată în considerare.

Pătrunderea în graiurile din Banat a unui număr semnificativ de verbe sârbești este o consecință a unui îndelungat stadiu de bilingvism în condițiile unei conviețuiri seculare pe acest teritoriu.

Însușiri. Calități și defecte umane

În subdialectul bănățean au pătruns și o serie de cuvinte care fac referire la diferite însușiri fizice și morale. Astfel chiar noțiunea de „defect uman” este denumită prin termenul *falincă* „cusur, defect, lipsă, pagubă”. Din sfera însușirilor fizice fac parte termenii *cioș* „fără barbă, păr, spân” și *gubav* **„**bubos, bolnăvicios”, iar din cea a însușirilor morale: *citov* „puternic, voinic, întreg, sănătos (la minte)”, *smirom* „calm, liniștit”, *zălud* „smintit, nebun, prost”.

În categoria însușirilor am introdus și două substantive care denumesc două tipologii umane, reprezentând de fapt tare comportamentale aspru sancționate la nivelul comunităților rurale tradiționale, fapt ce probabil a stat la baza preluării lor din limba sârbă: *dârdză* „zdreanță, femeie fără personalitate” și *bitangă* „vagabond”. Deși cu siguranță cele două cuvinte nu au reprezentat noutăți la momentul la care au fost împrumutate și nici nu au acoperit lacune lexicale, motivul pentru care acest tip de termini au fost împrumutați cred că își găsește explicația în următoarea afirmație a lui L. Deroy: “souvent l'on recourt à des mots étrangers pour eviter des mots indigenes que l'on juge trop directs, sinon grossiers. L'emploi d'une langue étrangère jette comme un voile, un flou sur la pensée et c'est un peu comme si on laissait à un autre la responsabilité. […] L'emprunt est donc parfois une manière de se dérober ou de s’excuser”[8]. Acest procedeu poartă denumirea de eufemism.

[8] „adesea recurgem la cuvinte străine pentru a evita unele cuvinte autohtone pe care le considerăm prea directe, poate chiar prea aspre. Folosirea unei limbi străine învăluie gândirea într-un fel de neclaritate și îți dă senzația că lași responsabilitatea celor spuse pe seama altcuiva. Împrumutul este uneori o modalitate de-a se eschiva sau de a se scuza”. [tr.n.] din L. Deroy, *op.cit*.

BDD-A26654 © 2017 „Jozsef Attila” Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:22 UTC)

În ceea ce privește împrumuturile referitoare la diferite caracteristici fizice și morale, putem spune că sunt o dovadă în plus a contactului strâns și îndelungat dintre români și sârbi, fiind împrumutate datorită expresivității și afectivității lor. Aceste elemente exprimă în același timp o apreciere calitativă a celui care vorbește, denumind fie însușiri pozitive, cum este cazul lui *citav* sau *smirom*, fie negative, de exemplu *zălud***.** În foarte multe cazuri acest tip de împrumuturi primesc valențe afective, ceea ce explică caracterul lor expresiv și în același timp bogăția lor semantică.

Lumea satului

Am grupat sub această denumire o serie de împrumuturi care din punctul nostru de vedere caracterizează lumea satului tradițional. Preluarea din limba sârbă a acestui tip de cuvinte nu s-a făcut din motive de necesitate, deoarece nu credem că au reprezentat o inovație în momentul pătrunderii în graiuri, ci din contră împrumutul a fost făcut pe baza unui fond afectiv, din motive de expresivitate, de admirație, în condițiile unei conviețuiri pașnice și de durată. Cuvintele pe care le-am grupat în această categorie sunt: *birt* „restaurant, cârciumă, cafenea", *căfană* „cafenea", *chinez* „primar", *slog* „piatră, stîlp de hotar", *socác* „stradă, uliță"**,** *zacon* „obicei", *zbor* „sfat, taifas".

Mediul înconjurător

În graiurile bănățene au fost împrumutați de asemenea și câțiva termeni care fac referire la mediul înconjurător, la natura din imediata apropiere a satului precum: *cleanț* **„**pas, defileu, trecătoare, stîncă", *coșavă* „vânt dinspre răsărit", *crov* „groapă, scobitură în pământ", *ierugă* „pârâu mai mare", „iaz", *zăbran* „pădure, codru". Este probabil ca unele dintre acestea să fi avut inițial rolul de-a acoperi unele lacune lexicale, dar este destul de greu de stabilit cu exactitate acest lucru.

Diverse

Am grupat sub această titulatură împrumuturile pe care nu le-am putut încadra din punct de vedere semantic într-o anumită categorie. Din această grupă fac parte următoarele cuvinte: *abărăbari* „în șir, în rând", *alvăluc* „aldămaș, arvună", *baș* „chiar, tocmai, exact așa", *băbăluc* „din moși-strămoși, din timpuri străvechi", *bărăbar* „egal, asemenea, deopotrivă", *bedă* „nevoie, năpastă, mizerie, sărăcie", *bestraga* „la naiba", *bină* „scenă", *blagă* „bogăție, avere", *bobot* **„**fără rost, fără sens, la întâmplare", *bucvár* **„**carte veche cu litere chirilice; bucoavnă, abecedar", *căpără* „arvună", *carabă* **„**fluier primitiv", *câce goge* **„**varietate de alimente sau lucruri", *care goge* „oricine", *catran* **„**gudron", *chită* **„**buchet, mănunchi, snop", *ciun* „luntre, barcă", *cobilă* „iapă", „suport cu care se transportă plugul", *colainá* „medalie", *crug* **„**orbită a lunii sau a unei planete", *cumgoge* „fiecum, oricum", *drugă* „fus mare, păpușă de porumb", *dever* „vornicel", *gost* „oaspete, invitat", *hasnă* „folos", *istina* „adevărat, drept, într-adevăr", *izdat* „boală, colici intestinale, crampe stomacale"; „necuratul, dracul", *jeghiu* „jar", *jig* „semn făcut cu fierul roșu pe corpul animalelor,

BDD-A26654 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:22 UTC)

semn cu care se înfierează oile şi caprele (la urechi)"; „arsură pe esofag după beţii, mâncăruri grase sau grele", *lom* **„**rest, fragment, bucată", *larmă* „gălăgie, tărăboi, zgomot mare", *lóptă* „minge, balon", *mah* „forţă, putere", *mezdreală* **„**cuţitoaie", *năhod* „spirit rău, strigoi", *naocol* „împrejur", *năloagă* „îmbulzeală, îngrămădeală", *neazã* „a-i fi cuiva groază, oroare, silă, greaţă", *motcă* „jurubiţă sau scul de tort", *ortac* „tovarăş", *pălugă* „pârghie de lemn, cu un capăt lăţit, care se introduce între roţile unui vagonet pentru a-l frâna", *pocor* „surpriză ruşinoasă, minune", *poşováică* „glumă; minciună, înşelătorie", *segoge* „orice", *zvon* „clopot", *tovar* **„**sarcină, povară", *ungegoge* „oriunde", *uim* **„**partea de făină sau grăunţe ce se dă morarului drept plată pentru măcinat", *zgoadă* **„**întâmplare, hazard, poveste".

În cadrul acestei grupe am inclus câţiva termeni care fac referire la diferite obiceiuri şi credinţe populare. Astfel avem termenii *alvăluc* „aldămaş, arvună" şi *căpără* „arvună", care deşi sunt sinonime aceştia au suferit o oarecare specializare a sensului. De exemplu *căpară* se referă în primul rând la „arvuna dată de pretendent, la definitivarea acordului cu logodnica", în timp ce *alvălucul* este şi o „cinste in băutură sau bani făcută cu prilejul unei vânzări sau cumpărări favorabile, al alegerii, al primirii unei veşti". Existenţa a doi termeni din acelaşi câmp semantic, care ambii provin din limba sârbă poate fi în primul rând un indiciu de natură culturală al preluării unui obicei, al unei practici inexistente anterior venirii sârbilor în Banat, dar pentru o anumită siguranţă al acestui fapt este nevoie de cercetări în domeniul etnografic şi istoric. Cert este faptul că românii au preluat de la sârbi doi termeni denumind două practici asemănătoare, motivele preluării lor putând fi atât de natură practică, dar şi expresivă.

Un alt termen care face referire la un anumit obicei este *dever* „vornicel", pentru care, la fel ca în cazul celorlalţi doi de mai sus, este greu de stabilit dacă a reprezentat o noutate sau preluarea s-a făcut din motive de expresivitate. Este evident faptul că pentru a găsi nişte explicaţii cât mai plauzibile care să releve împrejurările în care anumiţi termeni au pătruns într-o anumită limbă este nevoie de o cercetare multidisciplinară.

Tot în această grupă am înglobat două cuvinte care s-au înrădăcinat atât de puternic în limba bănăţenilor, transgresând limitele comunităţilor rurale, devenind emblematice pentru Banat. Acestea sunt: *baş* „chiar, tocmai, exact aşa" şi *gost* „oaspete, invitat". Referindu-se la motivele pentru care un termen precum *gost* este preluat dintr-o altă limbă, M. Sala notează:

> „există şi cazuri când simpla noutate a unui termen provenit dintr-o limbă cu prestigiu pentru vorbitorul bilingv poate explica folosirea şi adoptarea cuvântului respectiv. Numai aşa se poate explica de ce lat. *Oaspe* a fost înlocuit prin *musafir* în Muntenia şi Moldova, prin *gost* (cuvânt dialectal) în Banat" (Sala, 1997, 255).

De asemenea, am inclus în această categorie câteva cuvinte care se referă la anumite credinţe populare precum: *bedă* „nevoie, năpastă, mizerie, sărăcie", *bestraga* „la naiba", *izdat* „boală, colici intestinale, crampe stomacale", „necuratul, dracul", *năhod* „spirit rău, strigoi".

BDD-A26654 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universităţii de Vest din Timişoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:22 UTC)

În opinia lui G. Mihăilă împrumuturile care se referă la diferite obiceiuri, credințe sau practici populare dezvăluie noi laturi ale vieții în comun a două popoare, întrepătrunderea de motive folclorice și de elemente mitologice venite din orizontul mental tradițional al fiecărui popor (Mihăilă, 1960, 152).

După cum putem observa cuvintele din această grupă acoperă o mare varietate de domenii semantice, făcând parte în același timp din multiple categorii morfologice. Diversitatea semantică a acestor cuvinte demonstrează faptul că împrumuturile sârbești denumesc cele mai adânci și variate aspecte ale vieții, relevând astfel importanța lor pentru subdialectul bănățean.

*

Am încercat să prezentăm în studiul de față principalele domenii în care au pătruns împrumuturile sârbești din subdialectul bănățean. Așa cum am văzut acestea se regăsesc în cele mai vaste domenii ale vieții bănățeanului, fapt ce dovedește încă o dată importanța acestor cuvinte în individualizarea subdialectului bănățean, în stabilirea notei sale caracteristice și de ce nu în definirea bănățenismului.

De asemenea, am încercat să identificăm câteva posibile cauze care au determinat preluarea anumitor cuvinte din limba sârbă, demers care s-a dovedit a fi deloc ușor. Așa cum am putut observa împrumuturile își pot găsi justificare atât în caracterul inovator, în noutatea obiectului pe care îl desemnează, dar în același timp preluarea acestuia poate avea la bază motivații expresive sau afective.

L. Deroy face un fel de clasificare a împrumuturilor în funcție de cauzele care au determinat preluarea lor. Acesta vorbește despre așa-numitele „împrumuturi de lux" care din punct de vedere logic sunt inutile deoarece în limba care împrumută există deja un termen care denumește aceeași noțiune. Acest tip de împrumuturi își găsesc explicația într-o nevoie afectivă a celui care preia cuvântul. În al doilea rând sunt „împrumuturile din admirație" motivate prin admirația față de o limbă considerată exponentul unei civilizații superioare. „Împrumuturile din snobism" sunt influențate puternic de schimbările care apar în modă[9]. Acestea sunt numai câteva din categoriile de împrumuturi identificate de L. Deroy.

Unele dintre împrumuturile sârbești pe care le-am identificat în operele studiate pot fi încadrate în această tipologie, altele, însă, prezintă caracteristici specifice pe care am încercat să le surprindem în lucrarea noastră atât cât a fost posibil.

Domeniile în care s-au făcut împrumuturile denotă o conviețuire pașnică între cele două popoare, o apropiere culturală care a determinat intense schimburi, toate acestea fiind condiții esențiale pentru realizarea interferențelor lingvistice și apariției împrumuturilor.

Ținem să menționăm faptul că lucrarea de față este doar o parte a unei cercetări ample care vizează studiul lexico-semantic al împrumuturilor sârbești din literatura bănățeană, prim prisma cărora s-a încercat evidențierea măsurii în care influența

[9] Vezi analiza detaliată pe care o face L. Deroy în volumul *L'emprunt linguistique.*

BDD-A26654 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:22 UTC)

sârbească, comparativ cu celelalte influenţe, şi-a pus amprenta şi a contribuit la realizarea specificităţii subdialectului bănăţean, la individualizarea acestuia de celelalte ramificaţii teritoriale ale limbii române. Ceea ce-şi propune cercetarea este identificarea elementelor de origine sârbă dintr-o serie de opere literare (în marea lor majoritate dialectale), stabilirea locului şi a ponderii pe care le ocupă acestea în cadrul subdialectului bănăţean, statutul lor actual, precum şi relaţiile care se stabilesc între acestea şi celelalte influenţe străine care caracterizează graiurile din Banat.

Astfel, materialul lexical pe care se bazează analiza noastră a fost extras din operele câtorva autori bănăţeni, dintre cei mai cunoscuţi şi apreciaţi în mediul literar bănăţean.

Referinţe bibliografice

Almăjan, I. M. 2011. *Amintiri despre ţărani,*Timişoara, Editura Hestia.

Bahnaru, V. 2009. *Elemente de semasiologie română*, Chişinău, Editura Ştiinţa.

Bidu-Vrânceanu, A. 2008. *Câmpuri lexicale din limba română*, Editura Universităţii din Bucureşti.

Butan, M. 1997. *Interférences lexicales. Réactions du roumain à l'influence de la langue et de la culture françaises*, Timişoara, Editura Amphora.

Deroy, L., *L'emprunt linguistique*, document consultat online pe adresa http://books.openedition.org/pulg/678, în data de 19 ianuarie 2015, ora 15:15.

Ionescu-Ruxăndoiu, L., Chiţoran, D. 1975. *Sociolingvistică*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.

Mihăilă, G.1960. *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română*, Ed. Academiei, Bucureşti.

Sala, M.1997. *Limbi în contact*, Editura Enciclopedică, Bucureşti.

Zafiu, R., *Păcatele limbii: schimbări semantice*, document accesat online pe adresa http://www.romlit.ro/schimbri_semantice?makePrintable=1, 12 iulie 2015, ora 17:23.

Zugun, P. 2000. *Lexicologia limbii române*, Iaşi, Editura Tehnopress.

Surse de material

Andraş, P. 2005. *Nu treşi drumu fiecum*, Lugoj, Editura Nagard.

Boldureanu, I.V., Dănilă, S., Ungureanu, C. 2011. *Antologia literaturii dialectale bănăţene (poezie, proză, teatru) 1891-2011*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest.

Bencei, I., Chira, P., Pătruţ, Şt. 1999. *Ca-n sat la noi*, Editura „Dacia Europa Nova", Lugoj.

Birou, V. 2011. *Lume fără cer,* Timişoara, Editura Diacritic.

Boldureanu, I.V., Dănilă, S., Ungureanu, C. 2010. *Antologia literaturii dialectale bănăţene „Gura Satului" la Radio Timişoara. 20 de ani. Contemporanii*, Timişoara, Ed. Marineasa (Seria „Literatură dialectală").

Petniceanu, N. D. 2005. *Pripon pentru calul meu,* Timişoara, Editura Gordian.

Petniceanu, N. D. 2006. *Bigamul,*vol. I,Timişoara, Editura Gordian.

Pătruţ, Şt.1992. *Paorii*, Colecţia „Literaturi dialectale" C.P.E.H. Timişoara.

BDD-A26654 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universităţii de Vest din Timişoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:22 UTC)